

BEDRIJFSINTERNE MILIEUZORG

ir. J. Lammerant,
*Projektkoördinator WES
Milieuonderzoek en -advies*

ir. Ph. Tavernier,
*Hoofd Afdeling Milieu
GOM-West-Vlaanderen*

Inleiding

De zorg voor onze leefomgeving krijgt steeds meer aandacht. De maatschappelijke druk om op te treden tegen allerlei vormen van milieuhinder is zeer groot geworden. Dit heeft zich de voorbije jaren vertaald in een stortvloed van voortdurend strengere milieuwetgeving. In dit artikel wordt nagegaan hoe het bedrijfsleven reageert op deze veranderende realiteit. Meer in het bijzonder wordt de stand van zaken op vlak van de implementatie van bedrijfsinterne milieuzorg in Vlaanderen geëvalueerd.

Ontwikkelingsfazen in milieuzorg bij het bedrijfsleven

De benadering van de milieuproblematiek door het bedrijfsleven is de voorbije jaren sterk geëvolueerd. Tot voor kort beperkte dit bedrijfsmilieubeleid zich hoogstens tot het aanvragen van de noodzakelijke vergunningen en het naleven van een aantal door de overheid opgelegde verplichtingen. Het overheidsbeleid was bovendien voornamelijk gebaseerd op 'command and con-

druk van de milieu-inspektie. Hoewel deze defensieve houding nog steeds aanwezig is in tal van bedrijven, ontstaat stilaan een kentering. Meer en meer bedrijfsleiders worden zich ervan bewust dat een negatieve ingesteldheid ten opzichte van de faktor milieu verkeerd is en de concurrentiepositie van het bedrijf op termijn hypothekeert. In de huidige maatschappelijke kontekst kan het verwaarlozen van het milieuaspekt, door bijvoorbeeld het ontbreken van de vereiste vergunningen of het veroorzaken van hinder naar de omgeving, het voortbestaan van de onderneming in het gedrang brengen.

Een interessante ontwikkeling is bovendien dat bedrijven zowel vanuit de overheid als vanuit de markt stimulanzen krijgen om aan milieuzorg te doen. De overheid hanteert daarvoor sinds kort een aantal economische instrumenten: milieuheffingen en subsidies voor milieuvriendelijke investeringen en milieuonderzoek. Markimpulsen zijn er eveneens. Door steeds meer bedrijven wordt een eco-imago nagestreefd. Schone produkten en schone produktieprocessen geven een 'competitive advantage'.

Zorg voor het milieu is een voorwaarde voor de continuïteit van het bedrijf. Ondernemingen die opteren voor bedrijfsinterne milieuzorg zullen daar ongetwijfeld een kompetitief voordeel uit halen.

trol'-principes waarbij kan gesteld worden dat de handhaving veel te wensen overliet. Bedrijven ondergingen dit alles met weinig enthousiasme. Milieu werd meestal beschouwd als een bedreiging voor de levensvatbaarheid van de onderneming. Investerings in milieuinfrastructuur (meestal end-of-pipe) of het aanvragen van de vereiste milieuv vergunningen gebeurden vaak slechts onder

Dit alles leidt ertoe dat milieu alsmear meer beschouwd wordt als een belangrijk onderdeel in het bedrijfsgebeuren. Milieu evolueert van een louter technisch-juridische aangelegenheid ('het hebben van een waterzuivering en het beschikken over de nodige vergunningen') tot een zaak voor het management. Dit komt tot uiting in de term milieugericht ondernemen (offensieve

houding). Een management-instrument dat hieraan tegemoet komt is het milieuzorgsysteem (ook bedrijfsinterne of integrale milieuzorg genoemd). De hierboven geschetste evolutie in het milieubewustzijn bij de industrie wordt geïllustreerd in tabel 1. Hierbij worden drie evolutiestadia onderscheiden: saneringsgeoriënteerd management, kostengeoriënteerd management en milieuzorggeoriënteerd management.

Milieuzorgsystemen

Onder een *milieuzorgsysteem* verstaat men het geheel van beleidsmatige, organisatorische en administratieve maatregelen die door een bedrijf worden genomen waardoor systematisch bij alle aspecten van de bedrijfsvoering rekening wordt gehouden met het aspekt milieu. Doel hiervan is het verkrijgen van inzicht, het beheersen en waar mogelijk het voorkomen van negatieve effecten van de bedrijfsactiviteiten op het milieu.

Het milieuzorgsysteem kan beschouwd worden als een draaiboek dat bij goede uitvoering garandeert dat aan alle wettelijke verplichtingen wordt voldaan maar er tevens op gericht is de milieuprestaties van het bedrijf continu te verbeteren.

Een milieuzorgsysteem omvat volgende elementen:
milieubeleidsverklaring (door de bedrijfsleiding);
milieuprogramma;
integratie van milieuzorg in de bedrijfsvoering;
metingen en registraties;
interne controles;
interne voorlichting en opleiding;
interne en externe rapportage;
doorlichting van het totale milieuzorgsysteem (op organisatorisch vlak).

In hoeverre alle elementen moeten worden meegenomen in een milieuzorg-

Tabel 1

Kenmerken ontwikkelingsfazen in milieuzorg

Stadium 1 Sanerings-georiënteerd management	Stadium 2 Kosten-georiënteerd management	Stadium 3 Milieuzorg-georiënteerd management
accent op zuivering achteraf	accent op procesgeïntegreerde voorzieningen	accent op proces- en produktontwerp (preventieve maatregelen)
proces en produkt staan niet ter discussie	produkt staat niet ter discussie	aanpassing van grondstoffen, processen, produkten en logistiek (in de gehele produktieketen)
verschuiving van milieuproblemen; ontstaan van nieuwe milieuproblemen	geringe verschuiving van milieuproblemen	milieuproblemen worden (integraal) opgelost
integratie van milieuzorg niet aanwezig	enige integratie van milieuzorg	samenspel techniek en organisatie
beperkt milieubewustzijn	toenemend milieubewustzijn	hoog milieubewustzijn
weinig milieukennis aanwezig	milieukennis verspreid of op onderdelen aanwezig	milieukennis ruim aanwezig
ad hoc milieubeleid	geen duidelijk milieubeleid	duidelijk milieubeleid
overheid speelt overheersende rol	overheid speelt een belangrijke rol	betekenis overheid beperkt (toetsend)
sporadisch eigen initiatieven	toenemende initiatieven	veel eigen initiatief
milieu wordt gezien als een last	milieu wordt gezien als een randvoorwaarde en/of kostenpost	milieu verankerd in bedrijfsstrategie; milieu wordt gezien als een uitdaging

systeem en hoe uitgebreid, hangt af van de aard en de omvang van het bedrijf en de aard/omvang van de milieube-lasting.

Een milieuzorgsysteem is een managementsysteem. De steun van de bedrijfsleiding is dan ook van essentieel belang voor het welslagen van de invoering van een milieuzorgsysteem.

Organizatorische maatregelen vormen de kern van het milieuzorgsysteem. Uit ervaringen opgedaan bij de invoering van milieuzorgsystemen in Nederland blijkt dat 90% van de vastgestelde milieuproblemen te herleiden waren tot een gebrek aan organisatie binnen het bedrijf. In een milieuzorgsysteem worden taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en middelen toebedeeld volgens een duidelijke en inzichtelijke organisatie- en overlegstructuur. Milieuzorg dient daarbij te worden ingevoerd op alle niveaus van de bedrijfsvoering. Interne voorlichting en opleiding zijn belangrijke elementen om de motivatie en betrokkenheid van zowel management als personeel te verhogen.

Kenmerkend en essentieel voor een milieuzorgsysteem is de mogelijkheid tot terugkoppeling. Via metingen en interne controles wordt voortdurend nagegaan of de in het milieuprogramma vooropgezette doelstellingen (niet alleen wettelijke normen of verplichtingen maar ook voorschriften die het bedrijf

zichzelf heeft gesteld) gehaald worden. Op deze wijze kunnen tijdig corrigerende maatregelen worden genomen. Deze maatregelen kunnen zowel bronggericht (bv. bijsturen in de procesvoering) als effectgericht (end-of-pipe) zijn. Vanwege het dynamisch karakter van een milieuzorgsysteem is bovendien een regelmatige doorlichting (audit) van het systeem zelf (procedures en werkwijzen) vereist.

Rapportering over de gang van zaken is een ander kenmerk van het milieuzorgsysteem. Deze regelmatige informatieverstrekking kan zowel voor de bedrijfsleiding (interne rapportering) als voor overheidsinstanties en derden (externe rapportering) bedoeld zijn.

De implementatie van een milieuzorgsysteem kan slechts gebeuren nadat een onderzoek is uitgevoerd naar de stand van zaken inzake milieuprestaties en milieubeleid binnen het bedrijf: de bedrijfsmilieu-analyse, vaak milieu-audit genoemd.

Daarin wordt ondermeer nagegaan of het bedrijf op *juridisch-administratief* vlak in orde is. In de praktijk blijkt dat bedrijven in veel gevallen weinig inzicht hebben in de hen opgelegde verplichtingen. Dit kan de relatie tussen bedrijf en overheid vertroebelen en tot gevolg hebben dat bedrijven naar aanleiding van overheidsoptredens steeds 'ad hoc'-beslissingen moeten nemen. Ook blijven veel bedrijven nauwelijks te beseffen

welke aansprakelijkheidsrisico's ze lopen en evenmin te weten hoe deze risico's te beperken. Al te vaak wordt men voor voldongen feiten geplaatst. Dit brengt onnodige problemen en kosten met zich mee, die door tijdig reageren, hadden kunnen voorkomen worden.

Een evaluatie van de *milieu-impakt* van de bedrijfsactiviteiten op de omgeving vormt een tweede onderdeel van de bedrijfsmilieu-analyse. Het bedrijf heeft er alle belang bij te voorkomen dat de omgeving en de omwonenden ernstige hinder ondervinden ten gevolge van de bedrijfsactiviteiten. Een slechte relatie met de omwonenden kan het verkrijgen van een nieuwe vergunning in ernstige mate bemoeilijken.

Voorts wordt aandacht besteed aan de *milieukosten*. Er zijn diverse types milieukosten: afschrijvingen en exploitatiekosten van milieuinfrastructuur, verwijderingskosten, heffingen, analysekosten, enz. Inzicht in de milieukosten leidt tot gerichte besparingen. Tevens kan de totale milieukost van produkten en diensten berekend worden. Deze kostenallokaties zijn van groot belang voor het management.

Tenslotte omvat een bedrijfsmilieu-analyse een organizatorische doorlichting waarbij wordt onderzocht in welke mate binnen de onderneming reeds een *milieubeleid* voorhanden is. Belangrijke gegevens hierbij zijn de interne

organisatiestructuur inzake milieu (verantwoordelijkheid, taakverdeling) en de interne en externe milieukommunikatie (relatie met personeel, omwonenden en overheid). Ook de aanwezigheid van een kwaliteitszorgsysteem kan van belang zijn omdat hierin aanknopingspunten te vinden zijn voor het opstellen van een milieuzorgsysteem.

De bedrijfsmilieu-analyse dient in eerste instantie als informatiesysteem ten behoeve van het management: er wordt een helder overzicht van de technische, financiële, juridische en organisatorische stand van zaken aangaande de milieusituatie van het bedrijf verkregen.

De eco-audit verordening

Met de invoering van de EG-Verordening (1836/93/EEG) van 29 juni 1993 inzake de vrijwillige deelname van bedrijven uit de industriële sector aan een communautair milieubeheer- en milieu-auditsysteem (CMAS) heeft ook de overheid een belangrijke aanzet gegeven tot een meer veralgemeende invoering van het gebruik van milieuzorgsystemen in ondernemingen. Hoewel de Verordening slechts in het voorjaar van 1995 van kracht wordt, zou deze nu reeds de aandacht moeten vasthouden van elke bedrijfsverantwoordelijke.

De Verordening, vaak met de term Eco-Audit bedacht, stelt uitdrukkelijk de vrijwillige deelname van ondernemingen voorop. Dit veronderstelt dat de aangesloten onderneming zich vrijwillig onderwerpt aan de bepalingen van de EG-Verordening waarvan slechts de strikte naleving haar de toekenning van een Europees logo garandeert. CMAS staat open voor alle bedrijven die op één of meerdere lokaties een industriële activiteit uitoefenen. De registratie gebeurt wel per lokatie.

Elke onderneming die voor CMAS-registratie in aanmerking wenst te komen, dient aan een hele reeks voorwaarden en procedures te voldoen.

Vooreerst dient een schriftelijke milieubeleidsverklaring voorgelegd te worden waarin gesteld wordt dat een *milieubeleid* zal worden gevoerd waarbij niet alleen de bestaande milieuwetgeving zal worden gerespekteerd maar waarbij tevens zal worden gestreefd naar een voortdurende verbetering van de milieuprestaties teneinde de invloed op het milieu te verminderen tot niveaus die in overeenstemming te brengen zijn met het BATNEEC-principe (Best Available Technology Not Entailing Excessive

Costs). Het bedrijfsmilieubeleid moet daarbij gebaseerd zijn op een aantal goede beheerspraktijken (zie Kader I).

De volgende stap binnen het proces richt zich op het in kaart brengen van de bestaande toestand inzake de milieuprestaties van het bedrijf. Dit kan door middel van het uitvoeren van een *bedrijfsmilieu-analyse* waarbij een 12-tal punten dienen te worden behandeld (zie Kader II).

Uitgaande van de resultaten van deze bedrijfsmilieu-analyse wordt een *milieu-programma* opgesteld, met acties die op korte of lange termijn, in functie van de prioriteit, dienen te worden uitgevoerd. Tevens dient een *milieubeheersysteem* ingesteld te worden dat erop ge-

richt is het personeel te sensibilizeren en zo nodig te scholen (interne voorlichting en opleiding). Het milieubeheersysteem bestudeert en evalueert tevens de significante milieu-effecten en houdt ook een operationele controle volgens een vastgelegd stramien in.

Om de voortgang van de implementatie van de milieuacties en het milieubeheersysteem te toetsen aan de in het milieuprogramma vooropgezette doelstellingen dienen periodiek (minimum éénmaal per drie jaar) *interne milieu-audits* te worden uitgevoerd. De criteria waaraan deze audits dienen te voldoen worden nauwkeurig omschreven.

De bedrijfsleiding stelt aan de hand van de uitkomsten van de milieu-audit

Kader I Goede beheerspraktijken

Het milieubeleid van het bedrijf moet gebaseerd zijn op de volgende beleidslijnen; regelmatig zal worden nagegaan of de bedrijfsactiviteiten stroken met deze beleidslijnen en met het beginsel van een 'gestage verbetering' van de milieuprestaties.

1. Er wordt bij de werknemers op elk niveau een besef van verantwoordelijkheid voor het milieu bevorderd.
2. De milieu-effecten van alle nieuwe activiteiten, produkten en productieprocessen worden van tevoren beoordeeld.
3. De gevolgen van lopende activiteiten voor het plaatselijke milieu worden geëvalueerd en gecontroleerd, en elke belangrijke weerslag van die activiteiten op het milieu in het algemeen wordt onderzocht.
4. De nodige maatregelen worden genomen om verontreiniging te voorkomen of uit te schakelen en, wanneer dit niet haalbaar is, verontreinigende emissies en de produktie van afval tot een minimum te beperken en zuinig met hulpbronnen om te gaan, met inachtneming van eventuele schone technologieën.
5. De nodige maatregelen worden genomen om lozingen van materialen of energieverliezen ten gevolge van ongevallen te voorkomen.
6. Er worden controleprocedures ingevoerd en toegepast om de naleving van het milieubeleid na te gaan, en indien voor deze procedures metingen en proeven dienen te worden uitgevoerd, de uitkomsten daarvan te registreren en de geregistreerde gegevens bij te werken.
7. Er worden procedures en maatregelen vastgesteld en bijgewerkt voor het geval dat wordt geconstateerd dat het milieubeleid of de milieudoelstellingen of -oogmerken van het bedrijf niet worden nagekomen.
8. Er worden in samenwerking met de overheidsinstanties noodprocedures ingevoerd, en bijgewerkt, om de effecten van eventuele lozingen in het milieu ten gevolge van ongevallen tot een minimum te beperken.
9. Aan het publiek wordt de nodige informatie verschaft om de milieu-effecten van de activiteiten van het bedrijf te begrijpen en er dient naar open dialoog met het publiek te worden gestreefd.
10. Aan het cliënteel worden de nodige adviezen verstrekt over de belangrijke milieuaspekten van het hanteren, het gebruik en de verwijdering van de door het bedrijf vervaardigde produkten.
11. Er dienen maatregelen te worden getroffen om ervoor te zorgen dat onderaannemers die op de lokatie voor het bedrijf werkzaam zijn, milieunormen hanteren die gelijkwaardig zijn aan die van het bedrijf.

Kader II

Elementen van de bedrijfsmilieuanalyse

In het kader van het milieubeleid en de milieuprogramma's, en bij de milieuaudit dienen de volgende punten te worden behandeld:

1. Beoordeling, controle en vermindering van de weerslag van de betrokken activiteit op de verschillende milieucompartimenten.
2. Energiebeheer, -besparing, -keuze.
3. Beheer, besparing, keuze en vervoer van grondstoffen; waterbeheer en -besparing.
4. Beperking, recycling, hergebruik, vervoer en verwijdering van afval.
5. Evaluatie, controle en vermindering van lawaai binnen en buiten de lokatie.
6. Selectie van nieuwe productieprocédés en veranderingen in productieprocédés.
7. Produktplanning (ontwerp, verpakking, vervoer, gebruik en verwijdering).
8. Milieuprestaties en -praktijken van aannemers, onderaannemers en leveranciers.
9. Preventie en terugdringing van milieuongevallen.
10. Noodprocedures voor milieuongevallen.
11. Voorlichting en opleiding van het personeel op het gebied van de milieuproblematiek.
12. Voorlichting naar buiten toe over milieuzaken.

doelstellingen vast, die gericht zijn op de voortdurende verbetering van de milieuprestaties, en stuurt het *milieuprogramma* waar nodig bij zodat het geheel van de reeks vooropgezette doelstellingen op de lokatie kan worden bereikt.

Daarna dient een *milieuverklaring* opgesteld te worden, ter informatie voor het publiek en de overheid. De milieuverklaring omvat ondermeer een beschrijving van de bedrijfsactiviteiten, een samenvattend overzicht van cijfermateriaal van emissies, afvalproductie, grondstoffen-, energie- en waterver-

bruik, lawaai en andere relevante milieuaspekten, een uiteenzetting van het milieubeleid, milieuprogramma en milieubeheersysteem van het bedrijf, de datum waarop de volgende milieuverklaring wordt voorgelegd en de significante veranderingen sinds de vorige verklaring. Een onafhankelijke erkende milieuverifikateur gaat na of het milieubeleid, milieuprogramma en milieubeheersysteem beantwoorden aan de relevante voorschriften van de verordening, waarna de milieuverklaring kan worden voorgelegd ter *validering*.

Tenslotte dient de gevalideerde milieuverklaring te worden *geregistreerd* (bij een in België of Vlaanderen nog nader te bepalen instantie) waardoor de onderneming het recht verkrijgt een Europees logo aan te brengen op de betrokken exploitatiezetel(s) en op de briefwisseling (Figuur 1). Het is een niet-publicitair logo in die zin dat het niet op de produkten geplaatst mag worden. Bedrijven die er in slagen dergelijk logo te behalen zouden bovendien kunnen genieten van een aantal steunmaatregelen (door elke lidstaat in te vullen).

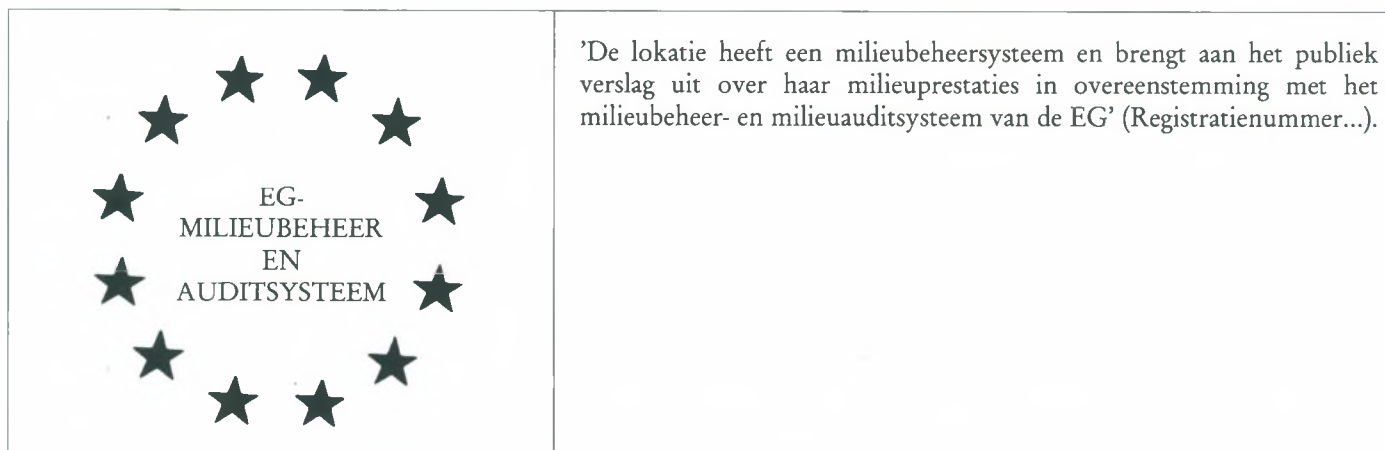
De EG-Verordening is momenteel voor ons land één van de weinige regelgevende teksten die het gebruik van een milieuzorgsysteem probeert te bevorderen.

De deelname van KMO's aan dit communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem kan door de lidstaten aangemoedigd worden door het opzetten of bevorderen van acties en structuren voor bijstand. Deze dienen erop gericht te zijn de bedrijven de beschikking te geven over de nodige deskundigheid en steun om aan de bij deze verordening omschreven voorschriften, voorwaarden en procedures te kunnen voldoen.

In Vlaanderen wordt voorlopig de publicatie van de vernieuwde wetgeving 'Milieurecht' afgewacht, die voorbereid wordt door de 'Commissie Bocken'. Daarin wordt een afzonderlijke titel aan bedrijfsinterne milieuzorg gewijd. Volgens de versie van 3 september 1993 zouden bepaalde categorieën van inrichtingen (nog niet bepaald) dienen te beschikken over één of meerdere milieukoördinatoren. De milieukoördinator heeft volgende taken:

Figuur 1

Verklaring van deelneming aan het communautaire milieubeheer- en milieuauditsysteem, met logo

bijdragen tot de ontwikkeling en invoering van milieuvriendelijke produktiemethodes en produkten;
toezicht houden op de naleving van de milieuwetgeving;

de vastgestelde tekortkomingen rapporteren aan de bedrijfsleiding en voorstellen doen om deze te verhelpen;
toezicht houden op de afvalstromen;
de voorgeschreven metingen uitvoeren en laten registreren;
de bedrijfsleiding en het personeel voorlichten over de gevolgen voor mens en milieu van de inrichting, van haar produkten en afvalstoffen, evenals over de voorzieningen en de maatregelen om deze gevolgen te beperken;
advies geven over elke voorgenomen investering die vanuit milieuoogpunt relevant kan zijn;
opstellen van een milieujaarverslag ten behoeve van de bedrijfsleiding.

Tevens wordt de uitvoering van een periodieke of éénmalige milieu-audit verplicht gesteld voor bepaalde categorieën van bedrijven (nog niet bepaald). Dit geldt eveneens voor het milieujaarverslag.

Met de Verordening heeft Europa niet gewacht op het verschijnen van een internationaal aanvaarde standaard voor milieuzorgsystemen. In tegenstelling tot de bestaande internationale standaard met betrekking tot een integraal kwaliteitszorgsysteem, de zogenaamde ISO 9000-reeks (ISO = International Organization for Standardization), ontbreekt tot dusver een standaard voor milieuzorgsystemen. In ISO/SAGE verband (SAGE = Strategic Advisory Group on Environment) wordt wel gewerkt aan het tot stand komen van een internationale norm voor milieuzorgsystemen en een norm voor het uitvoeren van milieu-audits. Het ISO-voorstel is gebaseerd op de Britse norm BS 7750, met vooral een uitbreiding wat de externe rapportering betreft. Eénmaal deze normen voorhanden (wellicht begin 1995) zullen Europese bedrijven de keuze hebben tussen de ISO-normering en de Europese normering (Eco-Audit). Certificatie van milieuzorgsystemen kan op dit ogenblik enkel op basis van de BS 7750-norm (British Standards Institution), in maart 1992 geïntroduceerd in Groot-Brittannië.

Huidige stand van zaken in Vlaanderen

Subsidiëringmogelijkheden

Vlaanderen beschikte reeds vóór de publicatie van de EG-Verordening over enkele instrumenten om het uitvoeren van bedrijfsmilieu-analyses te bevorderen. Zo is in het raam van het ekologie-criterium in het kader van de toepassing van de expansiewetgeving voorzien dat audits in aanmerking komen voor verhoogde investeringssteun (tot 15%) indien ze een onderdeel vormen van een investeringsprogramma. In deze audits dient de weerslag aangegeven te worden van de betrokken bedrijfsactiviteiten op de verschillende milieukompartimenten, of op het energie-, grondstoffen- en afvalstoffenbeheer. In de zogenaamde Impulsgebieden kan tevens tot einde 1994 een bedrijfssubsidie voor extern milieu-advies verkregen worden (50% van de kosten met een maximum van 250.000 BF).

Implementatie van bedrijfsinterne milieuzorg in Vlaanderen

Om de huidige stand van zaken omtrent de implementatie van milieuzorgsystemen in ondernemingen in Vlaanderen te kunnen inschatten werd een korte rondvraag uitgevoerd bij diverse bedrijfsfederaties.

Algemeen kan gesteld worden dat, voor zover bedrijven reeds een milieuzorgsysteem hanteren of invoeren, het voornamelijk om de grotere bedrijven gaat. Koploper hierbij is ongetwijfeld de scheikundige nijverheid, die met haar RESPONSIBLE CARE programma tot de pioniers van bedrijfsinterne milieuzorg mag worden gerekend. Het Responsible Care-initiatief is een filosofie die uit de USA en Canada afkomstig is. De Federatie der Chemische Nijverheid van België (FCN) heeft dit programma onderschreven waarmee zij integraal haar verantwoordelijkheden en opdrachten inzake leefmilieu en veiligheid opneemt. Elke aangesloten onderneming verklaart 'er naar te zullen streven om haar prestaties op gebied van veiligheid, gezondheid en leefmilieu voortdurend te verbeteren. Hiertoe zal zij de beleidsprincipes van Responsible Care toepassen op haar activiteiten.' Bij deze algemene beleidsprincipes worden ook verbintenissen onderschreven omtrent het verstrekken van informatie aan de bevolking, het geven van advies

aan de klanten over het gebruik van produkten, het bevorderen van het onderzoek op het domein van de veiligheid en het leefmilieu en het plegen van overleg met de overheid. Niet enkel voor het aspekt milieu maar ook voor de aspekten veiligheid, gezondheid en hygiëne, produktveiligheid, transport en bedrijfskommunikatie werden specifieke richtlijnen uitgevaardigd (of zijn voorzien). In oktober 1993 bleken reeds 610 van de 740 leden van de federatie het programma onderschreven te hebben. De meeste grote scheikundige bedrijven in Vlaanderen, vaak vestigingen van multinationals, zijn daarbij reeds ver gevorderd in het toepassen van bedrijfsinterne milieuzorg. De verantwoordelijkheid voor de opvolging en controle van het Responsible Care-programma ligt wel uitsluitend bij het bedrijf zelf. Er is geen externe controle voorzien.

In de overige sectoren gaat het eerder om een partiële implementatie van milieuzorgsystemen. De nadruk ligt er vooral op preventieve acties. In de brouwerijsector (CBB: Confederatie Belgische Brouwerijen) en de zuivelsektor (BCZ: Belgische Confederatie Zuivel), twee sectoren waar men reeds in grote mate vertrouwd is met integrale kwaliteitszorg, ligt de nadruk op dit moment op het verminderen van de hoeveelheden drankverpakking en het omschakelen naar andere verpakkingsmaterialen (onder invloed van de milieutaks). Bij andere federaties (bijvoorbeeld Febeltex, Fabrimetal en Febelgra) staat de problematiek van afvalwater en vaste afval voorop. Enkele federaties (Febelgra en Fegarbel) hebben konkrete initiatieven genomen inzake de selectieve ophaling van bedrijfsafvalstoffen bij hun leden. Fegarbel organiseerde daarbij een aantal voorlichtingsavonden en nam daartoe een milieuviesbureau onder de arm. Febelhout doet beroep op een milieuviesbureau bij de uitvoering van de bedrijfsmilieu-analyse bij de leden die daarvoor opteren. Het WES voerde een sektoriële doorlichting van het VLA-REM uit voor Febelmeat. Een aantal federaties (bv. Febelgra) betwijfelen het nut en de toepasbaarheid van de EG-Verordening voor kleinere bedrijven. In enkele gevallen werd gebruik gemaakt van de oproep van de Commissie om voorstellen in te dienen inzake proefprojecten waarbij de toepasbaarheid van het communautair milieubeheer en -auditsysteem getoetst zou worden bij

KMO's (textielsector, groentendiepvriessector). Tenslotte kan gesteld worden dat bepaalde federaties resoluut opteren om milieuzorg te integreren in kwaliteitszorg (Febelgra) terwijl andere beide systemen gescheiden willen houden (Centexbel).

Een projekt dat in het kader van dit artikel over bedrijfsinterne milieuzorg eveneens vermeld kan worden is het PROSA-projects (Preventie Onderzoek in het Scheldebekken gericht op Afval en emissiereductie), een projekt betoelagd in het kader van het Europese grensoverschrijdende INTERREG-programma. In het Kanaalzonegebied Gent-Terneuzen werden tien bedrijven uit diverse sectoren geselecteerd die op

vrijwillige basis meewerkten aan een onderzoek naar de mogelijkheden om afval en emissies zoveel mogelijk te voorkomen. Bij een aantal van deze bedrijven is dit zeer goed gelukt. Veel hangt evenwel af van het engagement van de bedrijfsleiding en van de direkt meetbare economische voordelen die de bedrijven genieten. Zo wordt een kostenbesparing (door vermindering van heffings- en verwijderingskosten afval) hoger ingeschat dan bijvoorbeeld imagovorming.

Een opvallend initiatief inzake het stimuleren van bedrijfsinterne milieuzorg werd uitgewerkt in Zuid-West-Vlaanderen. Het betreft de Milieuverklaring van Charter 99 waaraan reeds

een twintigtal bedrijven hun medewerking verlenen. De Milieuverklaring brengt bedrijven samen die op vrijwillige basis een aantal milieudoelstellingen onderschrijven. Deze doelstellingen zijn sektoroverschrijdend en houden rekening met de specifieke situatie van het milieu en de ruimtelijke planning in het Zuiden van West-Vlaanderen. De deelnemende bedrijven hebben eind 1993, overeenkomstig de vastgelegde procedure een eerste voorbereidend rapport ingediend. Hieruit blijkt duidelijk dat deze bedrijven milieuzorg in hun beleid hebben geïntegreerd waarbij de vaak niet geringe investeringen veelal verder gingen dan de opgelegde wettelijke normen. Ondertussen zijn een zevental

WES

Milieuonderzoek en -advies

☞ *Milieudoorlichting 'op maat van uw bedrijf'*

- doorlichting van de milieukosten, vergunningstoestand, milieu-impakt en het milieubeleid van de onderneming
- knelpuntenanalyse
- prioriteitenplan

☞ *Milieuzorgsysteem*

- begeleiding bij de implementatie van milieuzorgsystemen

☞ *MER – infrastructuur-MER* – industriële MER

☞ *Sektoriële doorlichting milieuwetgeving*

☞ *Planologische bedrijfsidentifikatie*

☞ *Marktonderzoek* (afvalstoffen, milieutechnologie)

Verdere inlichtingen: ir. J. Lammerant

tel.: 050/35.84.42
fax: 050/36.31.86

Baron Ruzettelaan 33
8310 Assebroek-Brugge

nieuwe bedrijven reeds actief bezig met de voorbereidingen tot ondertekening van de Milieuverklaring. Dit initiatief vindt zijn oorsprong in de aanbevelingen die werden gemaakt in de studie 'Milieu, Vergunningen en Ondernemen in Zuid-West-Vlaanderen' uitgevoerd in opdracht van Charter 99 door het West-vlaams Economisch Studiebureau. De concrete uitwerking van deze Milieuverklaring gebeurde in samenwerking met de Milieuafdeling van de GOM West-Vlaanderen.

Samengevat kan gesteld worden dat in Vlaanderen het bedrijfsleven, op de grotere bedrijven en enkele verspreide initiatieven na, tot op heden niet echt vertrouwd is met het gebruik van bedrijfsinterne milieuzorg als management-systeem.

Voor zover er sprake is van de toepassing van een bedrijfsintern milieuzorgsysteem binnen ondernemingen betreft het voornamelijk preventieve acties die erop gericht zijn hoog oplopende milieukosten te verminderen. Meestal gaat het om maatregelen om de hoeveelheden vaste afval of afvalwater te verminderen.

De vraag is daarbij of voor kleinere bedrijven een compleet milieuzorgsysteem wel nodig is. Het is best mogelijk dat een effectief milieubeleid gevoerd kan worden zonder dat daar uitvoerige schriftelijke procedures, schriftelijk omschreven verantwoordelijkheden, handboeken en dergelijke aan te pas komen. Bij kleinere bedrijven kan het veel effectiever zijn met concrete acties inzake preventie van afvalstromen te beginnen. Dat levert sneller zichtbaar resultaat op en werkt daardoor meer motiverend.

Los van de op zich lovenswaardige initiatieven inzake preventie van bepaalde emissies kent ons inziens de bedrijfsmilieu-analyse, de voorbereiden-fase tot de invoering van een milieuzorgsysteem, vooralsnog te weinig belangstelling. De bedrijfsmilieu-analyse spoort knelpunten op, niet enkel op het vlak van het ontstaan van emissies maar ook op bijvoorbeeld administratief-juridisch vlak. Ze bevat alle uitgangsgeschiedenis waarop een zakelijk milieubeheer binnen de onderneming gevoerd kan worden, gegevens die tevens van nut zijn bij een volgende vergunningsaanvraag. Ze vormt een stevige basis en een welomschreven kader om een milieubeleidsverklaring op te funderen.

Toekomstige evolutie

De industrie heeft alle belang bij het ontwikkelen en aanwenden van een milieuzorgsysteem. Vanzelfsprekend kost het invoeren van een milieuzorgsysteem geld: de nodige tijd (o.a. vanwege het management) dient vrijgemaakt te worden, een extern adviseur wordt ingeschakeld, personeel dient te worden voorgelicht en eventueel bijgeschoold, enz. Toch kunnen de voordelen moeilijk onderschat worden. De konsekwenties van een falende aandacht voor het milieu zullen belangrijker worden in de toekomst. Het opzetten van een milieuzorgsysteem wapent een bedrijf tegen milieurisico's. Marketing-overwegingen zullen nog meer dan vroeger een rol gaan spelen. Informatieverstrekking naar de bevolking en overheid over de milieuprestaties van het bedrijf zal een positieve invloed uitoefenen op de onderlinge verstandhouding. Bij onderhandelingen over contracten tussen bedrijven onderling of bij aanbestedingen door overheden zullen milieuargumenten in de toekomst zeker aan belang winnen. Kortom, bedrijfsinterne milieuzorg is van belang voor essentiële zaken binnen het ondernemingsbeleid als het strategisch management, het imago, de financiële positie, het succesvol opereren op de markt en de versterking van de rechtspositie van de onderneming.

Bij een toenemend aantal leidinggevende bedrijven en organisaties van het bedrijfsleven wordt de boodschap uitgedragen dat milieuzorg ook een verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven is, dat niet moet worden gewacht op initiatieven van de overheid, en dat men ook zelf vooruitlopend op regelgeving moet streven naar een vermindering van de milieu-impakt van het bedrijf of haar producten.

Ook KMO's kunnen aan milieumanagement doen - ze kunnen zich trouwens niet veroorloven het niet te doen. Daarbij hebben de kleine ondernemingen niet alleen nadelen, maar ook voordelen: ze zijn flexibeler, kunnen sneller reageren en de implementatie van een milieuzorgsysteem is minder complex. Zorg voor het milieu is gewoon een voorwaarde voor de continuïteit van het bedrijf. Ondernemingen die opteren voor bedrijfsinterne milieuzorg zullen daar ongetwijfeld een competitief voordeel uit halen.

Er mag dan ook verwacht worden dat vrij spoedig heel wat bedrijven naar analogie met de invoering van een kwaliteitszorgsysteem (met ISO 9000-certificaat) zullen aanvangen met de implementatie van een milieuzorgsysteem. Er zijn trouwens heel wat gemeenschappelijke kenmerken met een kwaliteitszorgsysteem. In een volgend nummer (nr 3/1994) wordt dieper ingegaan op de specifieke kenmerken van een kwaliteitszorgsysteem en worden beide systemen met elkaar vergeleken.

Bibliografie

- * Federatie der Chemische Nijverheid, *infobrochure Responsible Care*.
- * EG; Verordening nr. 1836/93 van de Raad (PB.L.168/1, dd.10/07/1993).
- * Dossier Zorgsystemen in *VMT* 1993, nr. 4, 1993, p. 4-56.
- * Beckers B. & Rutten J., Wat is bedrijfsmilieu-analyse? Waartoe dient het?, informatiedag Industriële Milieuzorg, LISEC 26 november 1993.
- * Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest, Deel 6: Bedrijfsinterne Milieuzorg, definitief ontwerp van tekst, 3 september 1993.
- * De Weerd H. & Merckx K., De EG-Verordening inzake een Eco-management en auditschema in *Leefmilieu*, nr. 5, 1993, p. 175-181.
- * Soete D., Milieumanagement: ook voor KMO's? in *Leefmilieu*, nr. 6, 1993, p. 213-216.
- * Kelders P. & Aerts D., De milieu-audit: zelfbeperking of prestatiehefboom in *BBL Onderneming*, nr. 56, november 1993.
- * Stichting leefmilieu, Milieu-audit, Vragenlijst voor de milieubewuste ondernemer.
- * WES, *Milieu, vergunningen en ondernemen in Zuid-West-Vlaanderen, analyse van de milieu- en vergunningenpolitiek bij de bedrijven en voorstel tot actieplan*, in opdracht van Charter 99, september 1992.